

SPINHUISSTEEG 12

SPINHUISSTEEG 12

Spinhuissteeg 12, tekening
Harriën van Dijk

VOORWOORD

Spinhuissteeg 12 is als nieuw

Ingeklemd tussen de Oudezijds Achterburgwal en de Kloveniersburgwal ligt de Spinhuissteeg. De naam is afgeleid van het Spinhuis dat er bijna tweehonderd jaar was gevestigd. De steeg behoorde - zoals veel stegen in Middeleeuws Amsterdam - tot het grondgebied van het Sint Ursulaklooster.

Tegenwoordig is het een steeg als andere in Amsterdam. Veel is bewaard gebleven en hier en daar staat een nieuwigheid enigszins te detoneren in het opgeknapte straatbeeld.

Het vervallen pand op no. 12, waar vocht en de groei van zwam vrij spel hadden, werd in 2014 door Stadsherstel aangekocht. Zowel de Vereniging Vrienden van Stadsherstel als het Amsterdams Monumenten Fonds steunden de aankoop financieel. Het pand bleek historisch zo interessant dat we besloten al die informatie samen te brengen in dit boekje.

Door de geschiedenis van het pand in dit boekje te beschrijven hebben we geprobeerd het 'dicht op de huid te zitten' door de eeuwen heen. We maken kennis met voormalige eigenaren en bewoners, met bouwstijlen en

gebruiken. En natuurlijk met de details over de restauratie.

Na de bouw rond 1600 is het pand in de 18e eeuw ingrijpend verbouwd. De grote plannen die wijnkoper Barend Hooghart als nieuwe eigenaar in 1755 met het pand had, werden realiteit. Het was dan ook deze succesvolle handelaar die het rijksmonument Spinhuissteeg 12 zijn huidige gezicht heeft gegeven. Het huis is sindsdien natuurlijk gemoderniseerd, maar - tot dat Stadsherstel het in 2014 aankocht - nooit meer zo fors verbouwd als in de 18e eeuw.

Spinhuissteeg 12 werd de afgelopen twee jaar met de grootst mogelijk zorg ingrijpend gerestaureerd. Een transformatie van onzeker eendje naar zelfbewuste zwaan. Net opgeleverd, is te zien dat zo veel mogelijk originele details bewaard zijn gebleven. De lambriseringen, de deuren, bijzondere kasten, de 18e-eeuwse marmeren hal met de fraaie houten spiltrap. Zij hebben alle de tijd, het vocht en de weelderige groei van zwam overleefd. Dat geldt ook voor de voordeur in twee delen in rococostijl.

Net als in de 18e en 19e eeuw wordt het pand ook nu in twee delen verhuurd. Gezinnen met zes kinderen, zoals in die tijd, zullen er niet meer wonen. Er zijn twee appartementen gecreëerd - beide driekamerwoningen. Eén op de beletage en in het souterrain. Het andere omvat de verdieping, zolder en vliering.

Kortom, Spinhuissteeg 12 is als nieuw en wij zijn ervan overtuigd dat de toekomstige bewoners er net zo van zullen genieten als veel van hun voorgangers. Bladerend door dit boekje, kan iedereen meegenieten en zich tijdelijk in andere tijden wanen.

Veel leesplezier!

Onno Meerstadt, *directeur*

INHOUD

Voorwoord	3
Inhoud	5
Inleiding	7
Aankoop	9
De Spinhuissteeg	11
Bouw- en bewonersgeschiedenis	19
Faseringsplattegronden	20
16e eeuw	22
17e eeuw	24
18e eeuw	26
19e eeuw	30
20e eeuw	33
Restauratie	37
Toekomst	43
Lijst van eigenaren	47
Noten, bronnen en literatuur	48
Colofon	<i>binnenkant omslag</i>

Roetsporen vermengen zich met vocht op de plek van een voormalig rookkanaal tegen de zijmuur van de achterkamer op de eerste verdieping

INLEIDING

In 2014 kocht Stadsherstel Amsterdam met behulp van de Vereniging Vrienden van Stadsherstel het pand Spinhuissteeg 12. Een pand van drie bouwlagen met zolder en een achter aanbouw, voorzien van een 18e-eeuwse klokgevel. Na ruim twintig jaar leegstand was het huis in een vervallen staat, met muren die op enkele plekken waren begroeid met zwammen, gordijnen aan flarden, dichtgetimmerde ramen en half vergane meubels in het spinrag. Doordat het pand fors was verzakt richting de straatkant functioneerden de goten en hemelwaterafvoeren niet meer. Zo hadden rot en schimmelvorming vrij spel gekregen en waren de balkkoppen, dakspanten en muren op vele plekken aangetast. Nader onderzoek bracht aan het licht dat het huis een stuk ouder was dan de voorgevel doet vermoeden en dat het in verschillende perioden is verbouwd en veranderd. Het muurwerk en

de balklagen dateren uit de vroege 17e eeuw. Kalksporen duiden op een verwijderde indeling, een inkeping in een muurplaat geeft de hoogte van een verdwenen bedstee aan en een flard 19e-eeuws behang op zolder herinnert aan een verfraaiing van die ruimte in die periode.

De combinatie van de unieke locatie van het pand en de slechte staat waarin het zich bevond waren aanleiding voor Stadsherstel Amsterdam dit huis aan te kopen en te restaureren. In deze publicatie worden de bouw- en bewonersgeschiedenis met elkaar verbonden en in het bredere kader van de directe omgeving van het pand gezet, waardoor het pand zo goed mogelijk 'tot leven' komt.

Een achtergelaten, vervallen bank en afbladderende muren, typerend voor de staat waarin het huis zich bij aankoop bevond

Spinhuissteeg 12
tijdens de restauratie

AANKOOP SPINHUISSTEEG 12

Spinhuissteeg 12 is tot op heden het laatste, maar zeker niet het eerste pand dat door Stadsherstel in deze straat is aangekocht en gerestaureerd. Spinhuissteeg 1A, 3 en 5 en Dwars Spinhuissteeg 5, 7, 9, 11 en 13 - samen negen woningen en twee bedrijfsruimten - werden in 1993 al door Stadsherstel opgeleverd. Het hoekpand met de Dwars Spinhuissteeg, een prachtig 19e-eeuws monument, is in 1993 gerestaureerd. Evenals de panden op nummer 3 en 5, beide zeer fraaie, oudere monumenten. Zo is dit heel oude stukje van de Amsterdamse binnenstad in een steeds betere conditie geraakt.

De 18e-eeuwse eigenaar besteedde veel aandacht aan details, zo ook aan de trap naar het bordes op de bel-etage en aan de voordeur in rococostijl

Op deze vogelvluchtkaart van Cornelis Anthonisz uit 1544 zijn buiten de stadsmuren, - aan de overkant van het water - recht tegenover de huidige Spinhuissteeg, de ramen te zien waarop lakense stof na het vullen en verven werd gespannen. Straatnamen rond de Spinhuissteeg zoals de Raamgracht, Ververstraat of Staalstraat herinneren nog aan deze belangrijke industrie, Stadsarchief Amsterdam.

DE SPINHUISSTEEG

De Spinhuissteeg ligt tussen de Kloveniersburgwal en de Oudezijds Achterburgwal, ten noorden van het Rusland. Dit deel van Amsterdam is ontstaan bij de uitbreiding van de stad rond 1430. Tot die tijd vormden de Nieuwe- en Oudezijds Voorburgwalen de grens van het plaatsje Amstelredamme, dat in 1306 stadsrechten had gekregen. Met de groei van het aantal inwoners moest de stad meegroeien. Het moerassige land buiten de stadssingels werd aangeplempt en nieuwe verdedigingsgrachten werden gegraven om de bestaande stad: de Gelderse kade, de Kloveniersburgwal en het Singel.

Een aantal kloosters dat vanaf het einde van de 14^e eeuw buiten de stadswallen was gebouwd - waar de grond ruim voorhanden en goedkoop was -, kwam zo binnen de stad te liggen. Een stad die vanaf het einde van de 15^e eeuw ook nog eens goed werd beschermd door een vier meter hoge verdedigingsmuur, waar onder andere de Schreierstoren en de Waag - toen stadspoort - deel van uitmaakten. In die tijd telde Amsterdam maar liefst 21 kloosters, waarvan het merendeel aan de zuidoostzijde lag, tussen het Rokin en de Kloveniersburgwal. In totaal werd bijna een derde van het bebouwbare oppervlak van de stad in beslag genomen door kloosters. Zij bestonden uit ommuurde binnenterreinen en vormden zo groene oases in de drukke stad.

De kloosters in het Middeleeuwse Amsterdam namen bijna een derde van de stad in beslag; 1. is het Paulus Broeder Klooster en 2. het Sint Ursulaklooster. Navolging van de kaart van Amsterdam die Jacob van Deventer tussen 1558 en 1570 maakte, getekend door J.G. van Niftrik, Stadsarchief Amsterdam.

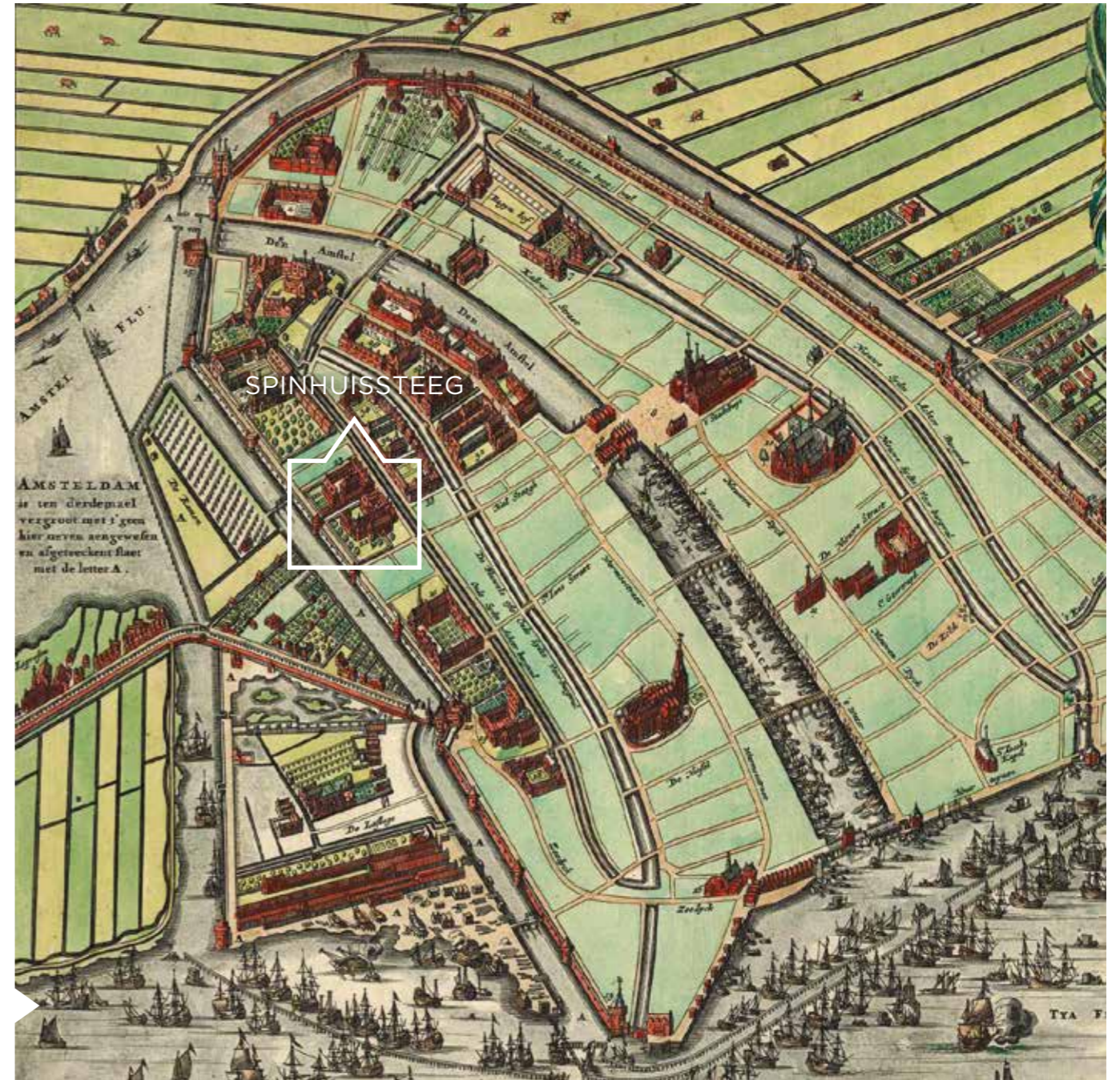
De plek waar nu de Spinhuissteeg loopt, was destijds onderdeel van het St. Ursula- of elfduizend maagdenklooster. Dit was een vrouwenconvent van de Derde Orde der Franciscanen en behoorde tot het kapittel van Utrecht. Ten noorden ervan lag het Paulus Broederklooster, één van de slechts twee mannenkloosters in Amsterdam. De kloosters kregen gedurende de 16e eeuw, de opmaat naar de reformatie, financiële problemen door een terugloop van het aantal kloosterlingen en een afname van legaten en giften. Vandaar dat veel kloosters op de randen van de kloosterterreinen huizen bouwden en verhuurden of delen van hun grond verkochten om inkomsten te genereren. Zo ook het St. Ursulaklooster en het ernaast gelegen Paulus Broederklooster, die in 1562 - vier jaar voor de Beeldenstorm - grond verkochten aan de gemeente. De sloot tussen beide kloosters werd gedempt en is nu de Korte Spinhuissteeg.

Na de Alteratie in 1578, toen Amsterdam de zijde koos van de opstand en de Reformatie, kreeg de stad een protestants bestuur en werd het katholicisme verboden. Alle kloosters werden onteigend. Sommige werden afgebroken voor woningbouw en voor de aanleg van nieuwe dwarsstraten tussen de burgwallen. Andere kregen een nieuwe bestemming. Op deze manier kon de snel groeiende stad voldoen aan de grote behoefte aan ruimte voor de bouw van nieuwe woningen en aan huisvesting van stedelijke zorg- en tuchtinstellingen. En dat zonder een dure stadsuitleg. Zo werd het Sint Lucienklooster in gebruik gegeven aan het Burgerweeshuis (nu: Amsterdam Museum) en veranderde het Oude- en Nieuwe Nonnenklooster in een Oudenmannenhuis (nu: rechtenfaculteit van de UvA). Een groot deel van de groeiende behoefte aan woningen kwam overigens door een enorme toeloop van immigranten uit Vlaanderen. Zij vestigden zich dan ook in groten getale in deze buurt rondom de huidige Spinhuissteeg.

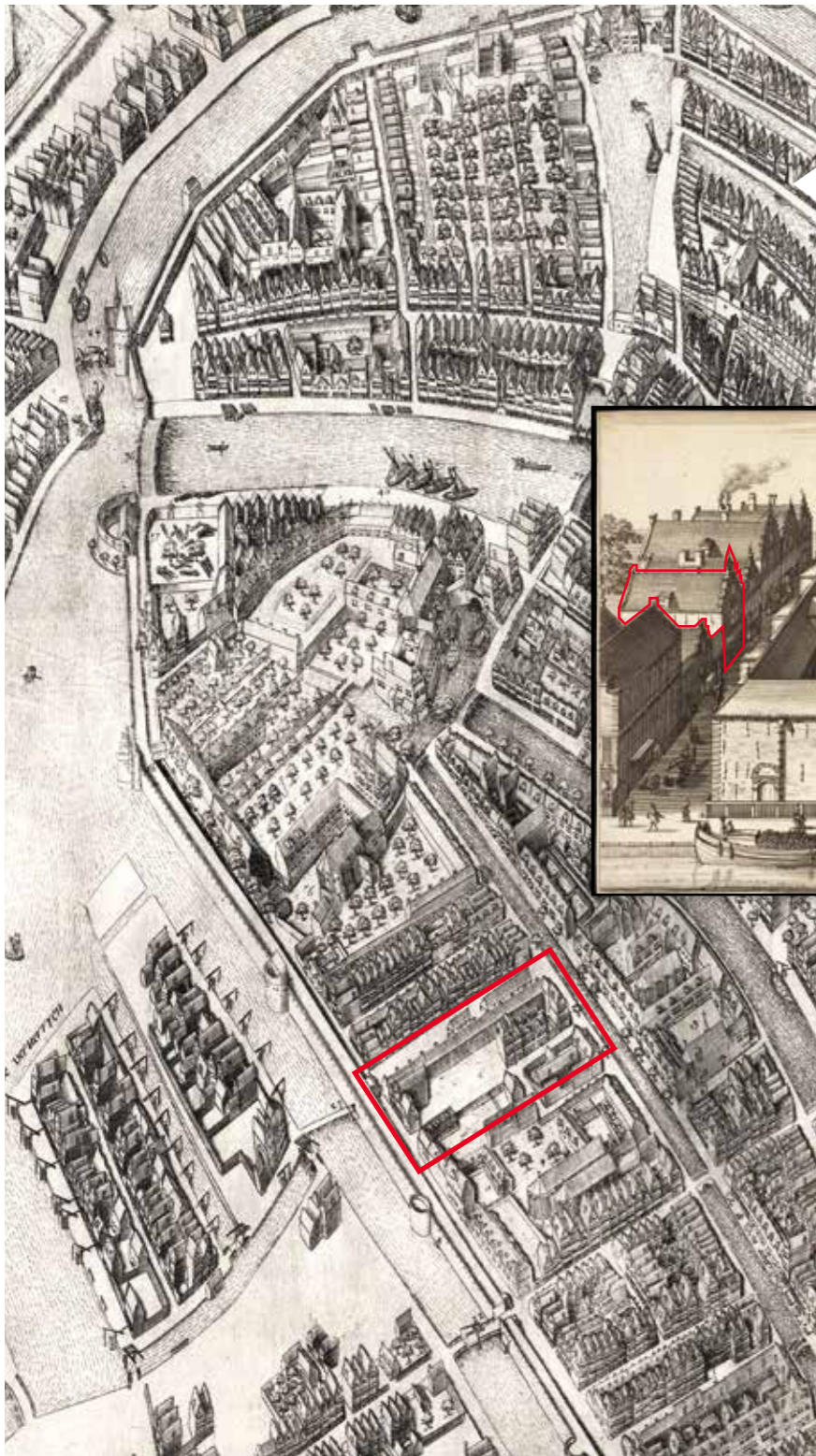
Het vrijgekomen St. Ursulaklooster werd deels gebruikt voor vestiging van een Dolhuys, een zwakzinnigengesticht, waar het publiek tegen betaling de bewoners kon 'bezichtigen'.¹ Een ander deel van het klooster werd gebruikt voor de oprichting van het Spinhuis, een tuchthuis voor vrouwen. Delen van het klooster en de kloosterkapel werden gesloopt voor de aanleg van een nieuwe verbindingstraat tussen de Oudezijds Achterburgwal en de Kloveniersburgwal. Deze nieuwe straat werd genoemd naar de tuchtinstelling die hier net was gevestigd en kreeg de naam Spinhuissteeg.

Men begon met het bouwen van huizen langs de noordzijde van de steeg vanaf de kant van de Oudezijds Achterburgwal. Op een kaart van Amsterdam uit 1597 is te zien dat het deel van de steeg waar nummer 12 zich bevindt dan nog niet is bebouwd. Op een latere kaart van Amsterdam is dit wel het geval, waardoor we kunnen stellen dat het pand rond 1600 is gebouwd. De nieuwe steeg liep dood op de stadsmuur, maar niet voor lang. Een volgende uitleg van Amsterdam was inmiddels in volle gang en de nieuwe stadsmuren, die een stuk verder buiten de stad werden aangelegd, waren klaar. In 1601 werden de oude stadsmuren dan ook afgebroken.

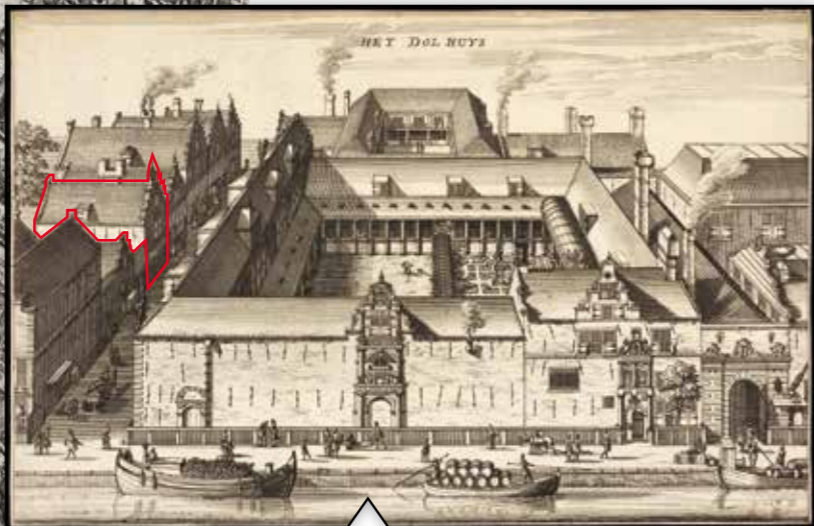
De kloosters in het Middeleeuwse Amsterdam namen vrijwel het hele zuidoostelijk deel van de stad in beslag zoals deze kaart van Amsterdam in 1482 laat zien. Nummer 23 is het St. Ursulaklooster waarlangs nu de Spinhuissteeg loopt, 1750. Covens & Mortier, coll. UvA.

Op deze kaart van Pieter Bast uit 1597 is goed te zien dat er vanaf de kant van de Oudezijds Achterburgwal een begin is gemaakt met de huizenbouw langs de nieuw aangelegde Spinhuissteeg. Nummer 12 moet hier nog worden gebouwd, Stadsarchief Amsterdam.

Het Dolhuys, anoniem in O. Dapper, Beschrijvinge van Amsterdam, 1663. Links is het huidige nr. 12 goed te zien, het eerste hoge huis in de aaneengesloten rij, Stadsarchief Amsterdam.

Het Spinhuis

Het Spinhuis was in 1597 opgericht in een deel van het St. Ursulaklooster, op de hoek met de Spinhuissteeg en de Oudezijds Achterburgwal. Het was een tuchthuis waar bedelende vrouwen, oplichtsters en prostituties als strafmaatregel aan het werk werden gezet. De veroordeelde vrouwen moesten in drie afgesloten vakken respectievelijk spinnen, linnen, naaien en breien - werkzaamheden die als typisch vrouwelijk werden gezien. Bezoekers konden tegen betaling de dames achter tralies aan het werk zien, een zelfs internationaal bekende toeristische attractie. Sommige ruimten werden ook voor andere doeleinden gebruikt. Zo werd de beroemde zeevaarder Jacob van Heemskerck, die in 1596 met Willem Barentsz naar Nova Zembla voer, hier in 1607 als lijk in bewaring gelegd voordat hij een staatsbegrafenis kreeg in de Oude Kerk.

Nadat een brand in 1643 het Spinhuis in de as had gelegd verrees op dezelfde plek een nieuw gebouw. De fraaie toegangspoort die toen aan de zijde van de Spinhuissteeg werd gemaakt is nu nog te zien. Het reliëf boven de poort is toegeschreven aan niemand minder dan Hendrick de Keyser en toont de geseling van twee vrouwen door Vrouwe Justitia. Eronder staan twee dichtregels van Pieter Corneliszoon Hooft: 'Schrik niet ik wreek geen quaat maar dwing tot goet - Straf is myn hant maar lieflyk myn gemoet'.

Dit reliëf verhuisde mee toen het Spinhuis in 1789 werd verplaatst naar het Nieuwe Werkhuis in de Roetersstraat. In 1911 zou het terugkeren op zijn oude plek. Het voormalige Spinhuis werd in gebruik genomen als kousenfabriek en fungeerde later als hoofdkantoor van de politie, totdat het onderdeel werd van de UvA. Vandaag de dag huist de faculteit Sociologie & Culturele Antropologie er.

Poort van het voormalige Spinhuis in de Spinhuissteeg met reliëf van de Hendrick de Keyser

De voorgevel van het Spinhuis en een deel van de Spinhuissteeg naar de situatie in 1597, waarop de toegangspoort mooi te zien is. Gravure door P. Schenk, 1710, Stadsarchief Amsterdam.

Spinhuissteeg met no. 12, gezien naar de Oudezijds Achterburgwal

Spinhuissteeg, gezien vanaf de zijde van de Oudezijds Achterburgwal, ongedateerd, Stadsarchief Amsterdam

De stegen van Amsterdam

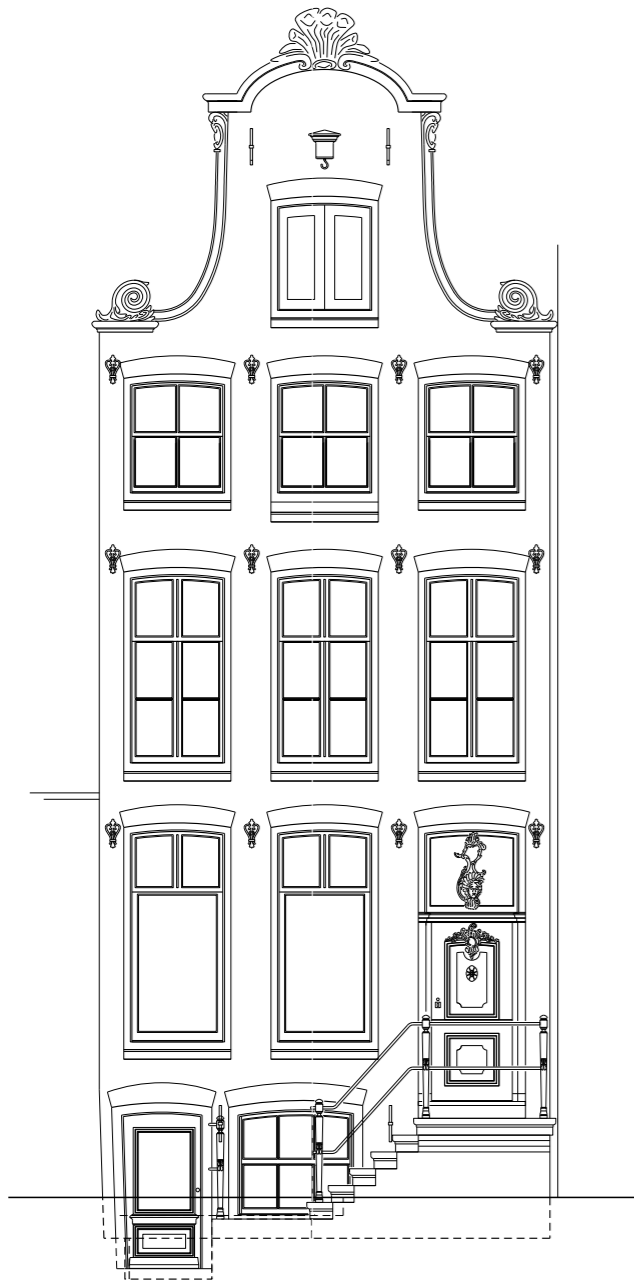
De Spinhuissteeg is een van de ruim 100 stegen die Amsterdam telt. Dit enorme aantal vloeit voort uit de ontwikkeling van de stad, die gedictieerd werd door de bodemgesteldheid. De stad ontwikkelde zich aanvankelijk in de lengte, langs de oevers van de Amstel. Aan weerszijden van de eerste bebouwing werden lange smalle stroken land toegevoegd door het graven van de Voor- en Achterburgwallen die later weer omgeven werden door het Singel, Kloveniersburgwal en Geldersekafe. De hoofdwegen liepen dus evenwijdig aan de rivier, noord-zuid. De stegen die tussen de wegen ontstonden, vormden de dwarsverbindingen tussen de

aan- en afvoerroutes over het water. Vaak volgde de steeg de loop van een gedempte sloot. Zij sloten aan de overkant van een weg of water vaak niet eens op elkaar aan. Van oudsher zijn veel stegen dan ook korte doorgangsroutes, soms met huizen of winkels, soms met zijgevels van huizen aan weerszijden. Stegen werden vaak bewoond door middenstanders of minvermogenden. Sommige stegen werden 'slop' genoemd. De naam 'sloppenwijk' werd gegeven aan een deel van de stad met veel stegen en werd later de benaming van een overbevolkt en slecht onderhouden stadsdeel.

De bloeiende handel en levendigheid van de stegen nam in de loop van de 20e eeuw af. Veel stegen verpauperden en verwerden tot sombere, naar urine stinkende plaatsen waar je liever niet kwam.

Vanaf de jaren 70 ontstond een toenemend historisch besef en meer aandacht voor restauratie van monumenten en cultureel erfgoed. Dit resulteerde onder meer in het Stegenplan, dat de gemeente in 1986 lanceerde om de leefbaarheid in de binnenstad te vergroten. Het opknappen van de huizen, het stimuleren van ondernemers, het vernieuwen van het plaveisel, goede verlichting en minder autogebruik zijn enkele maatregelen die genomen werden om de aantrekkelijkheid van de stegen terug te krijgen. Veel stegen zijn in die tijd afgesloten. Later zijn er plannen geweest om er weer meer open te krijgen. In sommige gevallen is dat ook gelukt.

Voorgevel

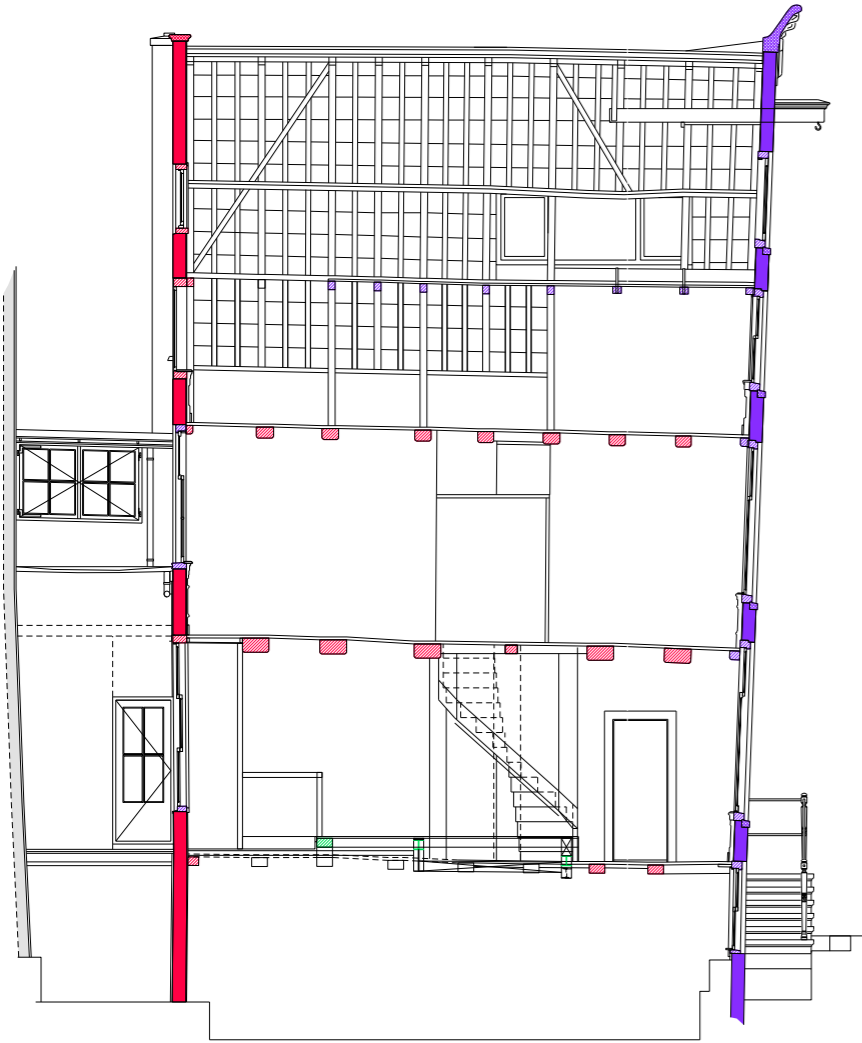
Achtergevel

◀ Geveltekeningen
Harriën van Dijk

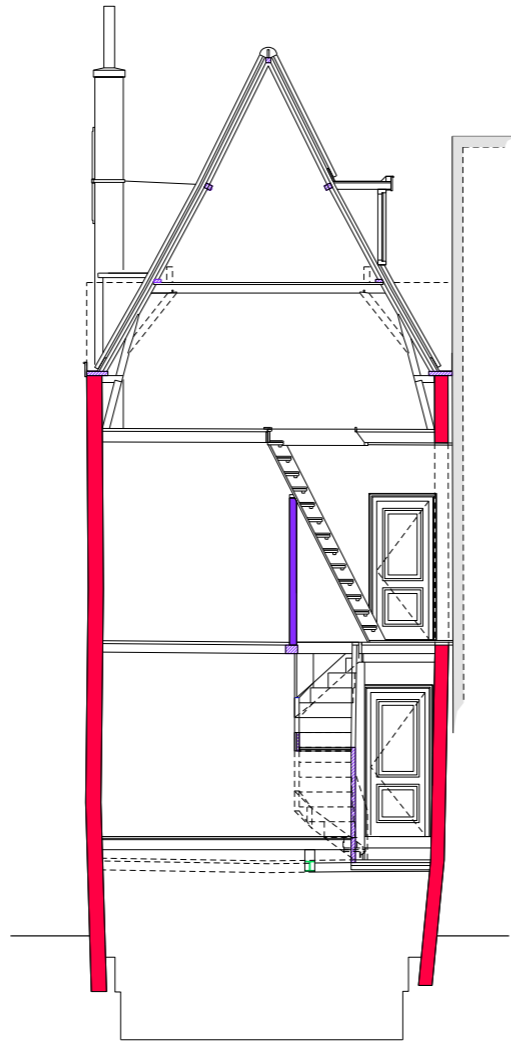
BOUW- EN BEWONERSGESCHIEDENIS

Faseringsplattegronden

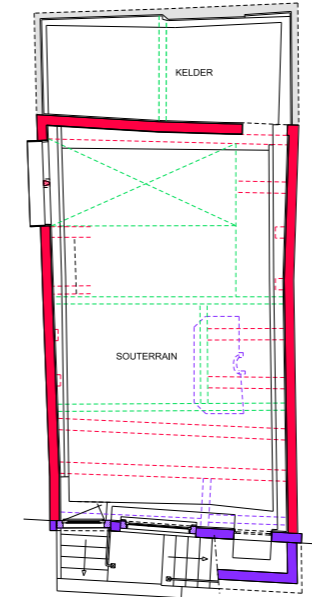
Spinhuissteeg 12 is rond 1600 gebouwd. Ruim anderhalve eeuw later, rond 1755-60, vond een forse verbouwing plaats waarbij de voorgevel geheel werd vernieuwd en een leugenaar op de zolderverdieping werd aangebracht om extra ruimte te creëren. De dakconstructie werd aangepast en de trapgevel werd vervangen door een nieuwe klokgevel. Ook in de 19^e en 20^e eeuw zijn diverse verbouwingen verricht. Het achterhuisje dateert uit de late 18^e of begin 19^e eeuw. De plattegronden geven een globaal overzicht wanneer welk onderdeel van het huis tot stand is gekomen.

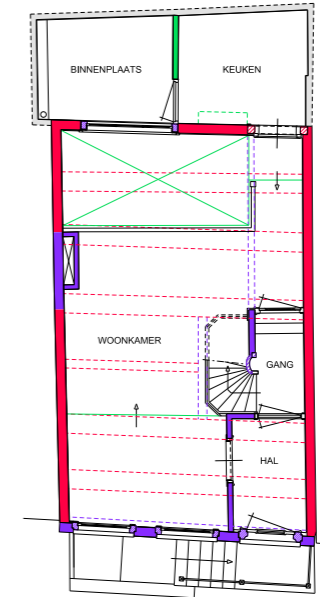
Lengtedoorsnede

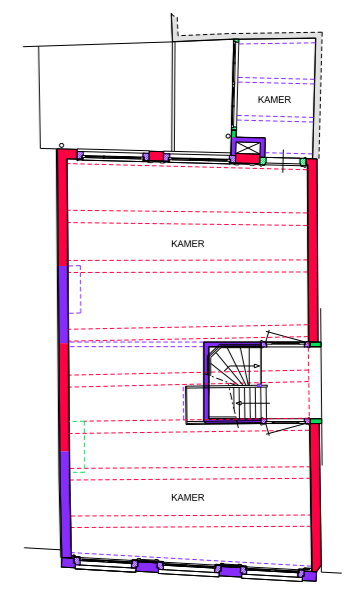
Dwarsdoorsnede

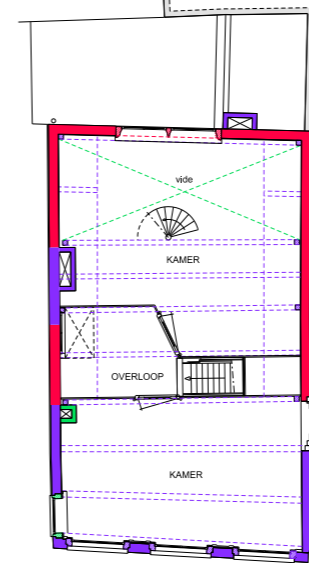
Souterrain

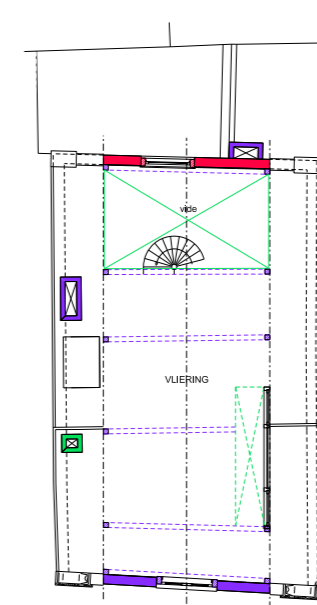
Beletage

Eerste verdieping

Zolder

Vliering

Bouwfaseringsplattegronden
Harriën van Dijk

Legenda faseringsplattegronden

17e eeuw

18e eeuw

19e/20e eeuw

onbekend

Op de kaart uit 1625 van Balthasar Floris Berckenrode is duidelijk Spinhuissteeg 12 te zien: het eerste hoge huis (in rood) van de aaneengesloten rij, Stadsarchief Amsterdam.

Samuel Coster (1579-1665), eigenaar van Spinhuissteeg 12, was stadsgeneesheer, toneeldichter en grondlegger van de eerste Amsterdamse Schouwburg. Deze prent diende als voorbeeld voor een reliëf dat Leo Braat in 1951 maakte.

Reliëf van Samuel Coster (1579-1665) door Leo Braat. In 1951 is dit reliëf tegen de noordgevel van de Amsterdamse Stadsschouwburg geplaatst.

16e eeuw

Door de onteigening van de katholieke kloosters na 1578 kon de stad Amsterdam voormalige kloostergronden verkopen aan particulieren. Er ontstond een levendige handel in lege erven, die door de nieuwe eigenaren zelf konden worden bebouwd. Zo begint ook de geschiedenis van Spinhuissteeg 12. Met een leeg erf.

In 1587 sloot Adriaen Leendertsz. een losrentebrief op de Burgemeesters en verbond deze aan het erf genummerd 11, op het terrein van het voormalige Sint Ursulaklooster. Adriaan Leendertsz., gezegd Coster, was geboren te Montfoort. Er is vrij veel bekend over deze timmerman, omdat hij een fervent strijder was in de strijd tegen het katholicisme. Zijn 'levendig aandeel' in de

Beeldenstorm in Amsterdam in 1566 omvatte onder meer de plundering van het Minderbroederklooster en het verwijderen van de altaren en beelden uit de kloosterkerk. De kerk werd hierna aan de gereformeerden afgestaan en Leendertsz. werd benoemd tot koster en gravenmaker. Een jaar later week hij uit naar Emden en streed in de volgende jaren onder de Geuzen, onder andere bij Heiligerlee. Na zijn terugkeer in Amsterdam werd hij in 1578 benoemd tot koster van de Oude Kerk en op 27 februari 1589 tot stadstimmerman. Het beroep timmerman behelsde vroeger meer dan tegenwoordig. Vaak waren timmermannen tevens architect en aannemer. Uit de archieven blijkt dat veel kavels die in deze periode door de stad werden vrijgegeven door 'timmermannen' werden

opgekocht en bebouwd. Het lijkt dus aannemelijk dat deze timmerman Adriaen Leendertsz. rond 1600 zijn erf zelf bebouwde met het huidige Spinhuissteeg 12, het rode huis op de kaart. Het pand met trapgevel had een begane grond, een verdieping met raamvensters, een raamvenster in de linker zijgevel en een zolder onder een zadeldak. De linker zijgevel was grotendeels vrijstaand, omdat links van het huis een brede gang naar achteren liep. Deze was aan de straatkant afgesloten met een muur van een verdieping, voorzien van een deur. De linker deur leidde naar het souterrain. Rechts daarvan zijn op deze prent nog twee deuren zichtbaar. Bij de restauratie is in het metselwerk de plek van het dichtgezette venster in de zijgevel teruggevonden.

In 1597 werd Adriaen begraven in de Nieuwezijds Kapel. Zijn zoon, Samuel Coster, was bijna 18 en werd ingeschreven als wees. Hij was geboren tijdens Leendertsz.' tweede huwelijk met Aertje Jans, zus van de destijds bekende zeepzieder en kerkmeester Willem Jansz. Boogaert. Samuel zou een bekend arts worden en een leidende rol spelen in het literaire leven in Amsterdam. Hij was rederijker en auteur van toneelstukken en goed bevriend met Brederode en Van der Vondel. Zijn opleiding kon hij waarschijnlijk zelf financieren, want uit zijn inschrijving in het weeshuis op 10 januari 1597 blijkt dat hij een aanzienlijk bezit van huizen en waardepapieren had geërfd. Hiertoe behoorden ook het huis in de Spinhuissteeg en de losrentebrief.

17e eeuw

Halverwege de 17^e eeuw vererfde het huis op Samuels nichtje, Baefje Jans. Na haar overlijden erfde haar man, Gabriel Dirksz. Amsingh het huis. Hij hertrouwde vervolgens in 1664 met Harmpje Amsingh die het huis op 15 mei 1671 verkocht aan de hoedenverkoper ('hoedenramer') Willem de Neef/de Neve. Het huis zou 76 jaar lang in bezit blijven van de familie De Neve.

Hoedenramers verkochten niet alleen hoeden, maar maakten deze vaak ook. Het onderhuis kon goed dienen als werkplaats en winkel. De hoedenverkoop kon lucratief zijn - vrijwel iedereen droeg in deze Gouden Eeuw een muts of een hoed. Dames, heren, meisjes en jongelingen van iedere rang en stand hadden het hoofd bedekt, in alle variaties van een eenvoudige baret tot een rijkversierde creatie met linten, veren of edelstenen.

Op deze gevelsteen 'in de jonge hoedenramer' van Nieuwebrugsteeg 13 is een hoedenmakeratelier te zien

Zoals gebruikelijk in die tijd droegen ook de regenten van het Spinhuis, schuin tegenover nummer 12, allen een hoed, 1669, Karel Dujardin, collectie Rijksmuseum.

Het gezin van Reinier Pauw woonde 's winters in de Spinhuissteeg en 's zomers in hun door Philips Vingboons ontworpen buitenplaats Westwijk in de Purmer. Op beeld vermoedelijk het gezin Pauw. Part. collectie, Bridgeman Art Library, uit: Buitenplaatsen in de Gouden eeuw, Y. Kuiper en B. Olde Meierink.

De hoogleraren Barlaeus en Vossius waren burens in de Spinhuissteeg. Zij zijn samen afgebeeld op dit beeld dat, praktisch om de hoek, in de Oudemanspoort staat.

Portret in klei van de Nederlandse koopman Andreas Everardus van Braam Houckgeest, die een winkel had in de Spinhuissteeg, collectie Rijksmuseum

WONINGEN, WINKELS EN EEN PAKHUIS

In de Spinhuissteeg waren naast de hoedenwinkel van De Neve meerdere winkels en een pakhuis te vinden. Schepen van de stad Van Heemskerck woonde er in de eerste helft van de 17de eeuw. De begrafenisstoet van zijn familielid, de beroemde zeeheld admiraal Jacob van Heemskerck, vertrok in 1607 vanuit de Spinhuissteeg naar de Oude Kerk. Er woonde een interessante mix van regenten, wetenschappers en kunstenaars. Van de hoogleraren Van Baerle (Barlaeus) en Vossius is bekend dat zij vanuit hun huizen in de Spinhuissteeg begin 1632 werden begeleid naar het nabijgelegen Athenaeum Illustre, de voorloper van de huidige Universiteit van

Amsterdam. Dit belangrijke instituut werd in de voormalige kapel van het Agnietenklooster plechtig geopend met hun redevoeringen. Hun namen leven tot op de dag van vandaag voort in straat- en schoolnamen in Amsterdam. In dezelfde periode woonde Reinier Adriaansz. Pauw, heer van Nieuwerkerk, Zuid Schalkwijk en Vijfhuizen, baljuw en dijkgraaf van Amstelland (1612-1652) in de steeg.² In zijn opdracht bouwde Philips Vingboons in 1637 de buitenplaats Westwijk in de Purmer.

Zijn straatgenoot was boekhouder van de V.O.C., Samuel van Swol.³ Enige tijd later woonde Gerard de Lairesse in de steeg. Hij was één

van de beroemdste schilders van de tweede helft van de eeuw, die vele grachtenpanden van weelderige plafondschilderingen voorzag. Hij gaf vanaf 1650 - nadat hij blind was geworden - colleges in zijn huis in de Spinhuissteeg. Deze dictaten zijn uiteindelijk gebundeld in zijn beroemde *Groot Schilderboek*. Viermaal burgemeester tussen 1644 en 1650, Wouter I Jelisz. Valckenier, woonde in de Spinhuissteeg 'naast Den Hamer', waar hij in 1650 zou overlijden. Zijn zomers bracht hij door op zijn buitenplaats Geynensch aan de Angstel. Na zijn overlijden hertrouwde zijn weduwe Agatha Munter met Joan Corver (1628-1716), die maar liefst negen-

tien keer burgemeester van Amsterdam was. Zij was tevens eigenaresse van de buitenplaats Beeckestein in Velzen. Het echtpaar liet in 1671 een dubbel huis bouwen aan de Herengracht (nu nummer 456).⁴ Huizen in de steeg werden kennelijk ook als beleggingsobject gekocht. Zo werd het huis 'daer de nieuwe spaeck buiten hangt' in 1644 gekocht door een consortium van vijf heren, waaronder de vader van de later bekend geworden dichter Paulus van Focquenbroch. Zij verkochten het huis na vier jaar weer door aan koopman Pieter Six. In het derde kwart van de 17e eeuw vond men in de Spinhuissteeg de winkel 'In Sansons Atlas', eigendom

van de beroemde kaartenmaker Petrus Schenk I. Hij kopieerde onder meer de kaarten van de Parijse uitgever Sanson en verkocht deze in de Spinhuissteeg en in zijn winkel in Leipzig. De hele wereld, die men in deze eeuw aan het ontdekken was, werd zo voor eenieder die erin geïnteresseerd was ontsloten. Die interesse in producten uit verre werelddelen sprak ook uit de winkel die hier enkele decennia later was gevestigd: firma Van Braam & Helsdingen, gespecialiseerd in Oost-Indische lijnwaden en Chinese rariteiten. De oprichter, Adreas Everardus van Braam Houckgeest, was VOC-hoofd van de Chinese handel op Macao en in Kanton. Tijdens een

van zijn Chinese reizen liet hij een beeld van zichzelf maken in klei, dat zich in de collectie van het Rijksmuseum bevindt.

De variatie in eigenaren, bewoners en gebruiksfuncties wordt tot slot vergroot door de aanwezigheid van een groot pakhuis aan de zuidkant van de steeg, vlak bij de Oudezijds Achterburgwal. Hier werden goederen opgeslagen die 'door de comisen der Admiraliteit werden aangehaald'.⁵ In 1699 namen de Augustijnen dit gebouw in gebruik als schuilkerk.⁶

18e eeuw

Willem de Neve was van 1671 tot 1733 eigenaar van Spinhuissteeg 12. Zijn vier kinderen erfden na zijn overlijden ieder een kwart van de woning. Uiteindelijk werd de enige zoon, Abraham, eigenaar tot hij in 1752 overleed. Hij zal het huis hebben veranderd, wat blijkt uit de verhoging in 1734 van het belastingbedrag in de verpondingskohieren: van f. 17,10 naar f. 22,10. Wellicht voegde hij een aanbouw aan de achterzijde toe.

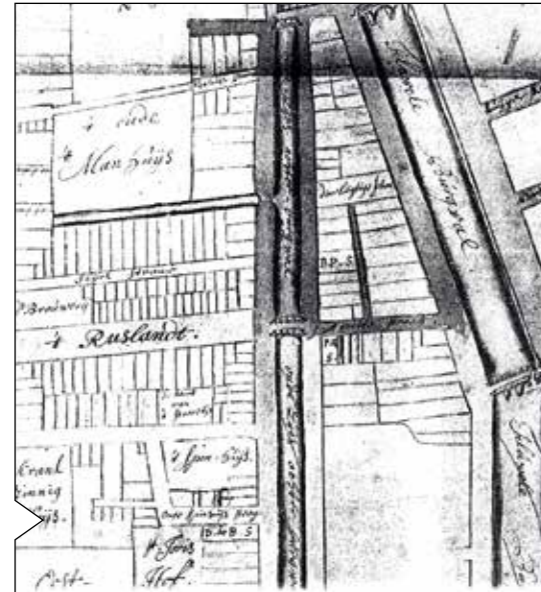
Abrahams dochter Magdalena, getrouwd met P. van der Heijden, erfde het huis in 1752 en verkocht het in 1755 aan wijnkoper Barend Hooghart.

Hooghart was een kennelijk succesvol handelaar die zijn winst omzette in stenen. Hij bezat minstens vijf panden voor de verhuur in de Spinhuissteeg.

Ondanks de verkoop van het huis in 1755 aan Hooghart, staat P. van der Heijden nog tot 1757 vermeld als degene die de 100^e/200^e penning betaalt. Vermoedelijk bleef hij hier na de verkoop dus nog een paar jaar wonen. Na die datum betaalde Hooghart deze belasting. Hij zal rond die tijd zijn gestart met de verbouwing, die het huis zijn huidige uiterlijk heeft gegeven.

Hooghart pakt de zaken grondig aan en verandert zowel het exterieur als het interieur. De voorgevel wordt in zijn geheel vernieuwd en de trapgevel wordt vervangen door een klokgevel met asymmetrische kuif en voluten op de schouders. Aan de straatkant blijft links een trap van drie treden naar het onderhuis. Rechts komt een hardstenen trap van vijf treden naar een bordes voor de

De entree met haar hardstenen trap en fraaie voordeur met rococo-kenmerken

Burgerwijkkaart uit de 18e eeuw met de situatie rond de Spinhuissteeg aangegeven

18e-eeuwse houten spiltrap met fraai snijwerk

Een raam in de zijkant van de leugenaar geeft zicht op de Kloveniersburgwal

entree naar het bovenhuis. De nieuwe voordeur wordt een eigentijds rijk bewerkt exemplaar met typische rococo-kenmerken uit de Lodewijk XV periode (1755-1770). De deur bestaat uit twee losse delen, elk voorzien van een paneel en fraai gestoken snijwerk in het bovenste deel. Bijzonder is de vondst van een met plavuizen beklede bak onder het bordesje van het souterrain. Het is niet bekend waarvoor deze heeft gediend. Het zou een waterkering geweest kunnen zijn, maar ook een pekelbak.

In de hal werden marmeren vloertegels gelegd. Om geen niveauverschil met de kamer te krijgen werden de oorspronkelijke vloerdelen in de hal verlaagd. De bel-etage kreeg een dwars- en gangmuur, zodat een afgesloten achterkamer ontstond die goed verwarmbaar was. Hiervoor werden de

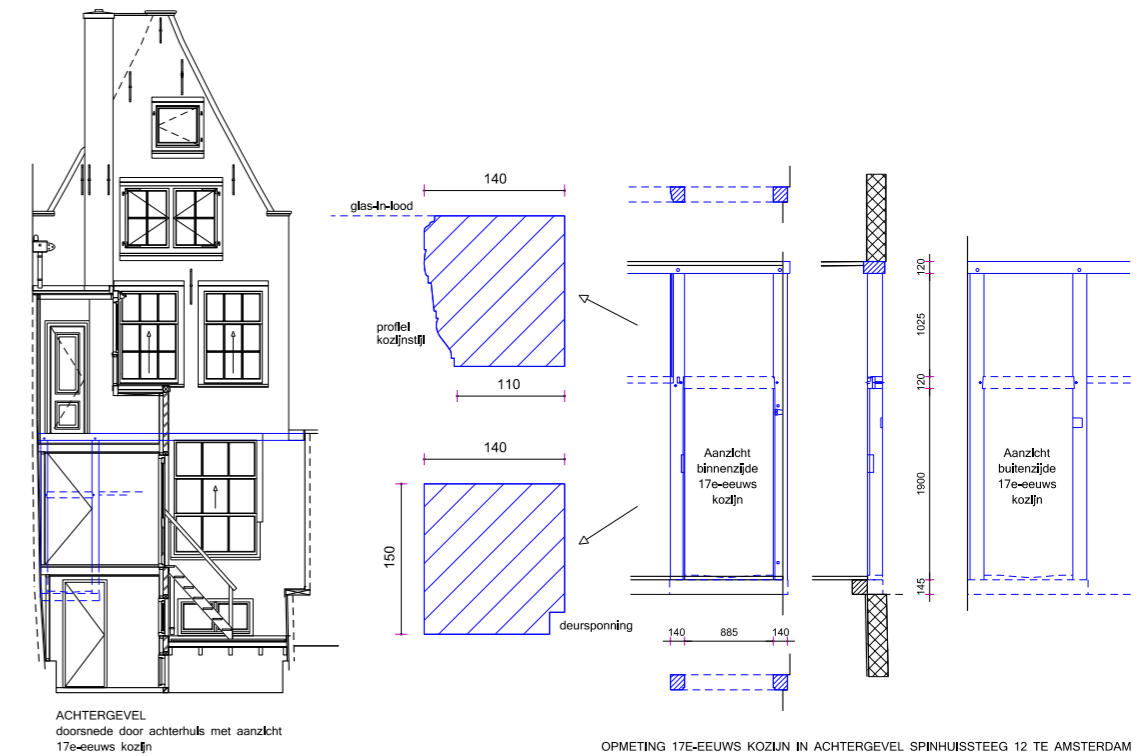
oude schouwen met het rookkanaal vervangen door nieuwe exemplaren. Om van de bel-etage de eerste verdieping te kunnen bereiken werd een nieuwe spiltrap aangebracht. Hooghart koos voor een luxe uitvoering, waarbij de spil werd gevormd door een uitgeholde boomstam, aan de onderzijde voorzien van fraai snijwerk. Een nieuwe bedstee op de eerste verdieping sloot aan op het nieuwe trappenhuis. Van de eerste naar de tweede verdieping werd een steektrap gemaakt en op zolder werd extra ruimte aan de voorzijde gerealiseerd door het maken van een leugenaar: een constructie achter een verhoogde gevel die het pand een verdieping hoger doet lijken dan het in werkelijkheid is. Deze leugenaar was groter dan gemiddeld, zodat een extra kamer ontstond. Het middelste raam aan de straatzijde werd lager uitgevoerd, zodat goederen met behulp van de

In het jaar dat Spinhuissteeg 12 werd verkocht, werd ook dit kijke in de steeg gemaakt, met rechts de ontvangst van twee regenten en hun vrouwen bij de ingang van het Spinhuis. Tekening door H.P. Schouten, 1763, Stadsarchief Amsterdam.

hijsbalk gemakkelijk naar binnen konden worden getild. Tegenwoordig zit het raam hoger, maar de onderste dorpel geeft de oorspronkelijke positie van het raam aan. Goederen konden ook via een luik op de vliering naar binnen worden getild. Aan de achterzijde was de gevel eveneens met een hijsbalk toegerust. Deze gevelkant is bij de toenmalige verbouwing niet grondig veranderd en bestaat nog steeds uit een 17e-eeuwse tuitgevel met oren. Tot slot werden alle vensters uitgevoerd als schuifvensters met een roede indeling.

De erven van Barent Hooghart verkochten in 1763 het huis in verhuurde staat aan Maria Leussing en haar man Dirk Smits. Zij verkochten het huis in 1775 aan de drie zussen Maria Catharina, Sara en Francina Fokke. In 1778 verkocht Maria Catharina haar een derde deel aan haar zussen. Sara Fokke overleed drie jaar later, waarna haar deel werd verkocht aan Andries Meijenberg. De derde zus, Francina, verkocht haar deel in 1786 ook aan Meijenberg, zodat deze het hele pand in bezit kreeg. Tot 1805 zou hij de eigenaar blijven.

19e eeuw

Aan het begin van de 19e eeuw is het huis gemoderniseerd. Een aantal ramen is toen vervangen door empire schuiframen en het timmerwerk van het interieur werd aangepast. Zo dateren de lambriseringen aan de voorzijde van de bel-etage en de eerste verdieping en de deuren van het trappenhuis uit deze periode. Mogelijk is toen ook de uitbouw aan de achterzijde van het huis gerealiseerd, al dan niet op de plek van een eerdere uitbouw.

Bijzondere vondst

Bij de restauratie is een bijzondere vondst gedaan waaruit blijkt dat het pand oorspronkelijk niet was voorzien van een achterhuis. De achtergevel dateert uit de 17e eeuw. In de achtergevel is de oorspronkelijke puibalk tussen de bel-etage en verdieping over de hele breedte van het pand nog aanwezig. In de woonkamer van de bel-etage is de gevel in de 18e eeuw dichtgezet en voorzien van een breed schuifvenster met roede-verdeling. In de zeventiger jaren is de onderdorpel van dit venster verlaagd om extra roederamen toe te voegen. Bij de ontmanteling van het ingetimmerde kozijn van de doorgang naar het achterhuisje kwam het oorspronkelijke 17e-eeuwse, eiken deurkozijn in de achtergevel tevoorschijn. Een bijzondere vondst want niet zo vaak wordt een 17e-eeuws deurkozijn aangetroffen. De

kozijnstijlen met deursponningen zijn met toonagels ingepend in de puibalk. Het niveau van de onderdorpel was iets lager dan het huidige vloerniveau. De deur was met circa 1,75 meter niet erg hoog. Boven de deur was een bovenlicht, waarschijnlijk voorzien van glas-in-lood. De pen-en-gat verbindingen van de verwijderde tussendorpel tussen deur en bovenlicht zijn nog goed zichtbaar. Zelfs de gaten van de gehengen en de plek van het slot zijn nog aanwezig. Naast de deur was onder de puibalk een bovenraam aanwezig. Hiervan rest alleen nog de fraaie profilering van de kozijnstijl. Deze profilering is typerend voor 17e-eeuwse vensters en diende om het licht zo optimaal mogelijk naar binnen te laten vallen. Het kozijn is bij de restauratie behouden gebleven en zoveel mogelijk in het zicht gelaten.

Deze krant uit 1882 werd gevonden achter het behang in de achterkamer

Restanten van desierbanden van het behang dat in het derde kwart van de 19e eeuw op zolder werd aangebracht

Advertentie van de firma Hartsuijker en Schrikker, Nieuws van de Dag, 10 augustus 1892

De zolderindeling met de extra kamer aan de voorzijde, die door de leugenaar werd gecreëerd

Halverwege deze eeuw was de timmerman Otto August van Dobbenburg eigenaar van het bovenhuis. Hij verkocht zijn deel in 1872 aan koopman Petrus Andreas Henricus Borghols. Borghols' weduwe, Maria Borghols-Borgé verkocht het huis in 1900 aan Johan Gustaaf Gerhard Schrader. Grappig detail in de verkoopakte is de vermelding van de grootte van het perceel: '36 centiare volgens het kadaster, doch volgens eigen meting 50 centiare'.

Het boven- en het onderhuis werden verhuurd aan diverse gezinnen, soms voor meerdere jaren, soms maar voor een maand. Van 1870 tot 1892 woonde deurwaarder Willem Frederik Schrikker in het bovenhuis met vrouw en zes kinderen. Hij hield er ook zijn deurwaarderskantoor met zijn zakenpartner Hartsuijker. In deze periode werden er enkele aanpassingen aan het huis gedaan. Een smal rookkanaal werd tegen de linkerzijgevel toegevoegd en gezien de smeedijzeren ankers vond er constructief herstel plaats. Ook de deur naar het souterrain zal toen zijn aangebracht. Een krant die achter het behang van de achterkamer werd gevonden dateert uit 1882 en is dus een mooie manier om deze aanpassing aan het huis te dateren. In 1895 vestigde de joodse fabrikant Gabriel Asbacher zich in het huis, samen met zijn vrouw en eveneens zes kinderen plus een dienstbode.

Het onderhuis werd in 1851 tot eind 1852 verhuurd aan notaris Jan van der Spang met zijn vrouw, zes kinderen en een dienstbode. Toen kwam 'convooioper' Jan Bos er wonen met zijn vrouw, drie kinderen en in totaal achttien komende en gaande dienstbodes. Daarna verblijven in het onderhuis gezinnen van ambachtslieden met twee tot zes kinderen. De Duitse chemograaf (etser) Walter Max Philipp had er zijn atelier.

Foto's van het gezin De Cler wonend in Spinhuissteeg 12, privé collectie familie De Cler

20e eeuw

Van 1900 tot 1965 zou het huis in bezit blijven van de familie Schrader. Na de aankoop bracht Johan Schrader enkele veranderingen aan. Op zolder werd een kamer ingetimmerd en de zoldertrap kreeg ijzeren balusters. Op triplex geplakte sierbanden van behang, die tijdens de restauratie op zolder zijn gevonden, duiden erop dat de zolder begin 20e eeuw is behangen (triplex werd vanaf 1905 gebruikt).

Na zijn overlijden en later dat van zijn weduwe, in 1921, erfde zijn dochter Johanna het huis. Zij zou het tot 1965 in haar bezit houden voor de verhuur. In deze periode hield onder andere Handelsmaatschappij Aquila hier kantoor.

Een foto van het huisnummerbordje dat Jan de Cler ooit zelf schilderde

Van 1946 tot 1965 woonde Jan de Cler met zijn gezin in het pand. De Cler begon zijn carrière als kunstschilder en illustrator, maar kreeg nationale bekendheid vanwege de radio- en televisieprogramma's die hij voor de KRO verzorgde. Elke Nederlander boven de zeventig jaar zal zich het door hem bedachte radioprogramma 'Negen heit de klok' herinneren. Ook schreef hij zeventuizend liedjes waaronder de nationale voetbalklassieker Hup Holland Hup. De coupletten ervan schreef hij tijdens een voetbalwedstrijd. Zijn dochter Hanneke heeft tot op de dag van vandaag goede herinneringen aan haar jeugd in het huis. "Het was een prachtige buurt en we hebben daar een leuke jeugd gehad. Het nummer 12 naast de deur is door mijn vader geschilderd. Hij verfde de ramen en deur altijd in schildersgroen. Alle ramen waren in die tijd op katrollen en ja, zo'n touwtje brak wel eens. Mijn vader heeft de voorkant van de gevel altijd zwart laten pekken, Dat hoorde zo, vertelde hij. De muur werd dan niet nat tijdens regenbuien. De kelder, weer in gebruik genomen door Jaap Engel, die er na ons kwam wonen, was in onze tijd via een luik in de keuken voor een deel toegankelijk. De kolen voor de kachel in de woonkamer lagen op een mooie zwart met witte tegels bedekte vloer, zo'n twee meter onder dat luik."

De Clers carrière nam een andere wending toen hij in 1964 huisarts werd. Toen verhuisde het gezin naar de De Lairessestraat 52hs vanwege de praktijkruimte die nu nodig was.

Voor direct gevraagd

AANK. KANTOORBEDIENDE

Steno, typen en enige kennis van Duits en Engels gewenst. Aanmelden: Handel-MJ. Aquila, Spinhuissteeg 12, Amsterdam.

Advertentie uit Het Volk - Dagblad voor de Arbeiderspartij, 6 mei 1940

Spinhuissteeg midden 20e eeuw, gezien naar de Kloveniersburgwal, Stadsarchief Amsterdam

Een typisch jaren 60 beeld van Amsterdam: een volledig dicht geparkeerde Spinhuissteeg in 1964, gezien naar de Kloveniersburgwal, Stadsarchief Amsterdam

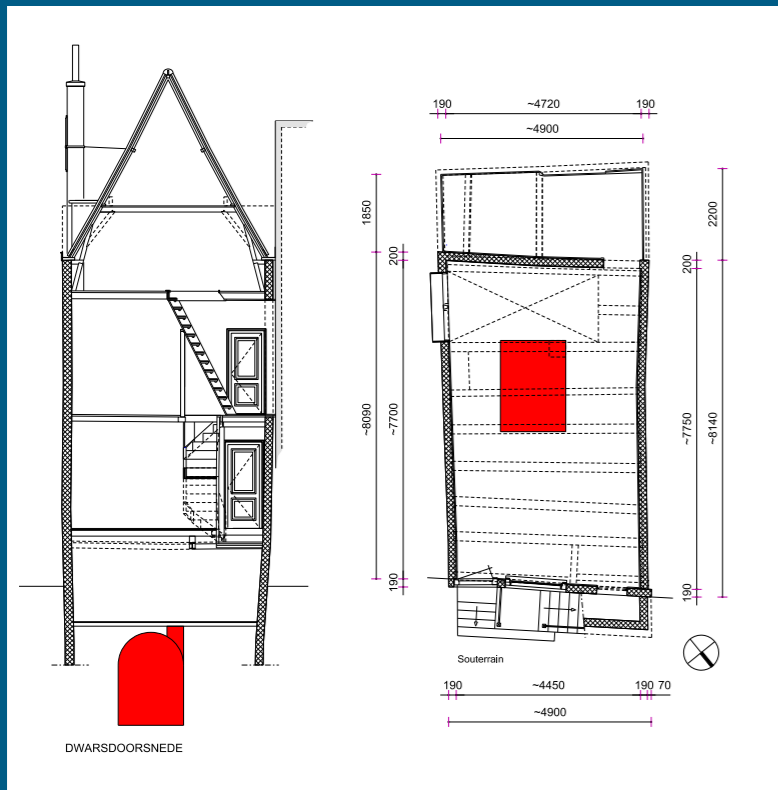
In 1965 verkocht Johanna Schrader het nu leegstaande nummer 12 aan jurist Jaap Engel. Hij kende de Spinhuissteeg goed, want hij woonde hiervoor op nummer 4. Engel paste in 1969 de nodige zaken aan in het huis. Zo maakte hij het souterrain inpandig toegankelijk en plaatste er de keuken. Om meer stahoogte te creëren werd de vloer van de bel-etage met behulp van een staalconstructie wat omhoog gebracht. De originele balken werden bij deze verbouwing deels hergebruikt. Ook bracht hij een vide van de bel-etage naar het souterrain aan. De kelder werd bereikbaar gemaakt via het souterrain, waarvoor een doorgang werd gemaakt in de achtergevel. De voorkamer op de eerste verdieping kreeg een open haard in de bestaande schoorsteen. Hiertoe werd het linker rookkanaal, dat eerder diende voor de verwarming van de bel-etage, dichtgestort. De bel-etage kon immers, nu deze middels een vide gekoppeld was aan het souterrain, worden verwarmd via de kachel in het souterrain. Op zolder werd een stuk vliering weggehaald en werd eveneens een vide aangebracht. De van de straat af gezien meest opvallende aanpassing was het bovenlicht boven de voordeur. Engel vroeg de bekende Amsterdamse gevelsteenontwerper Hans 't Mannetje een bovenlicht te ontwerpen waarin zijn naam op subtiële wijze zou zijn verwerkt. Het ontwerp werd een gezicht dat - volgens 't Mannetje zelf - 'iets van engelachtige sereniteit tracht uit te stralen'. De initialen J en E zijn vervlochten en zijn in twee sierlijke bochten om en boven het hoofd aangebracht. De stijl van dit maskerachtige ornament met kuif en gebogen lijnen was zo fraai in de stijl van de rococo-voordeur gedaan, dat zelfs Monumentenzorg het bovenlicht op circa 1750 dateerde!

Jaap Engel, eigenaar geworden in 1965, verhuurde een kamer op de tweede verdieping aan rechtenstudent en later raadslid in Amsterdam, Dick Ernst Claassen. Deze beschrijft in een interview in *Ons Amsterdam* uit maart 1997 zijn tijd in Spinhuissteeg 12:

“Tijdens mijn rechtenstudie aan de Universiteit van Amsterdam kon ik een kamer krijgen in de Spinhuissteeg. Een collegevriendje van me ging trouwen, had een huis gekocht en vroeg me bij de verbouwing te helpen. Boven, op de tweede verdieping, kon ik een kamer krijgen van vier bij 2,5 meter en twee meter hoog. De gevel leunde zo ver naar voren dat ik via een zijraam net de toren van de Zuiderkerk kon zien. Langs het plafond liepen vijf balken met de hoogte van een pocketboek. Dus daar hing 50 meter pockets. Het was om de hoek van de Oudemanhuispoort en voor het college van kwart over negen kon ik om negen uur mijn bed uitkomen.” In de jaren 90 zou Claassen een zeer beroemde - zij het onherkenbare - Amsterdammer worden: tien jaar lang vervulde hij de rol van Sinterklaas bij de intocht in Amsterdam. Zijn hobby dressuur rijden kwam hem hierbij goed van pas.

Het bovenlicht uit 1970, gemaakt door Hans 't Mannetje, met een engelachtig gezicht omgeven door de initialen van de eigenaar in sierlijke krullen

Situering van de waterkelder in Spinhuissteeg 12

Waterkelder

Met de vondst van een waterkelder in het souterrain van Spinhuissteeg 12 kon een kelder worden toegevoegd aan de lijst van de tachtig Amsterdamse waterkelders die tot op heden zijn gedocumenteerd. Waterkelders maakten het mogelijk om regenwater van de daken op te vangen en voor langere tijd in grote hoeveelheden op te slaan. Omdat de bakken hermetisch van de omgeving waren afgesloten bleef de kwaliteit van het water op peil. Om te voorkomen dat lege kelders op het grondwater gingen 'drijven', werd de bodem zwaar uitgevoerd door een aantal lagen baksteen op elkaar te metselen op een wafel van planken en balken. De vorm van de kelders was meestal rechthoekig met aan de bovenzijde een enigszins afgeplat tongewelf waarop een luchtkoker, die boven de vloer uitkwam. Deze werd afgesloten door een natuurstenen sluitsteen. De kelders bestonden vaak uit meerdere compartimenten, die van elkaar waren gescheiden door gemetselde muurtjes. Deze dienden soms ook als ondersteuning van het gewelf. Dit is ook het geval in de Spinhuissteeg. In enkele kelders zijn loden pijpen gevonden die waarschijnlijk werden gebruikt om het water op te pompen naar de nabij gelegen keuken. Wanneer er twee pijpen aanwezig waren kan het zijn dat de andere pijp werd gebruikt om regenwater vanaf het dak in de kelder te krijgen. De kelders laten een samenhang zien tussen de lengte, breedte en hoogte, wat doet vermoeden dat er bij de bouw van de kelders gebruik werd gemaakt van een gestandaardiseerd model. De meest voorkomende kelderformaten hebben een inhoud tussen de twee- en vijfduizend liter.

RESTAURATIE

De restauratie van Spinhuissteeg 12 is geheel in stijl met de waarden van Stadsherstel terughoudend uitgevoerd en heeft inclusief het vergunningetraject twee jaar geduurd. In december 2014 is naast het afronden van de asbestsanering begonnen met het afpellen van het pand. Van de langsmuren werd de recente beplating verwijderd. De wandkasten in het souterrain en op de eerste verdieping werden losgemaakt maar zijn niet afgevoerd; de recente keuken echter wel. De kapconstructie, die voor een deel met plaatmateriaal was afgedekt, werd ook afgepeld.

Vervolgens is de fundering volledig hersteld en vernieuwd. Daartoe zijn de bestaande betonvloer, de ingebouwde keuken en het houten binnenwandje naar de achtergelegen kelder verwijderd. De bestaande fundering -Amsterdams, op houten palen - is behouden gebleven. De nieuwe funde-

ring bestaat uit een vloer van gewapend beton, die is onderheid met gekoppelde schroef-injectiepalen. Gelijktijdig werd het souterrain verdiept, om een normale stahoogte te creëren.

Bij het uitgraven van het souterrain stuitte men op een waterkelder onder de vloer. Vroege waterkelders waren meestal bedekt met geelbruine plavuizen. De diagonaal aangebrachte klinkers lijken te duiden op een aanleg in de 18^e eeuw, maar helemaal zeker is dit niet. Boven de vloer stak een gemetselde vierkante koker uit van ongeveer een halve meter breed. De rechthoekige kelder was in het bezit van een tongewelf en moet een inhoud hebben gehad van ongeveer vijfduizend liter. Drie loden leidingen kwamen uit in de kelder, waarvan bij één alleen het uiteinde uitmondde bovenin de kelder. Wellicht dat deze werd gebruikt voor beluchting.

Links het souterrain voor restauratie en rechts werkzaamheden aan de wanden en plafond tijdens de restauratie

Twee woningen

Uitgangspunt bij de realisatie van twee nieuwe woningen in dit pand was behoud van zoveel mogelijk historische materialen en karakteristieken. Dit viel nog niet altijd mee, omdat de woningen moeten voldoen aan alle huidige eisen met betrekking tot geluid- en brandwering en moeten zijn voorzien van alle nieuwe installaties. Na veel passen en meten is het gelukt om de installaties zoveel mogelijk uit het zicht weg te werken. De historische balklagen zijn in het zicht gelaten, waarbij de velden tussen de balken uiteraard wel nieuw zijn afgewerkt in verband met geluid- en brandwering. Tevens zijn over de oude vloeren nieuwe zwevende vloeren aangebracht. De linker zijmuur is met ecologisch isolatiemateriaal geïsoleerd, omdat dit over de gehele lengte een buitenmuur is, maar vooral ook omdat de muur erg slecht was: met veel roetdoorslag van de rookkanalen en jarenlange lekkages. Hierbij ontstond tevens de mogelijkheid om met leidingen en afvoeren van voor naar achter over te steken en ze uit het zicht weg te werken. De overige wanden zijn namelijk niet geïsoleerd in verband met behoud van de fraaie lambriseringen en wandafwerkingen. Ook zijn alle historische deuren in het pand behouden gebleven.

*Foto links:
Hal met marmeren vloer; de tochtdeur
was niet origineel en is vervangen*

*Foto midden:
Originele houten kasten, deuren en
panelen zijn bewaard gebleven*

*Foto rechts:
Door houtrot aangetast kozijn in de
achtergevel*

*Foto midden:
Rookkanaal met de zichtbaar slechte
muur op de zolderverdieping*

*Foto links:
Doorzicht op de verdieping naar inge-
storte vloer in het achterhuisje*

*Foto midden:
Voorzijde van de woonkamer op de
verdieping*

*Foto rechts:
Woonkamer op de beletage gezien
naar de achterzijdeachtergevel*

*Foto links:
De gevelbekroning
was oorspronkelijk
zandsteenkleurig*

*Foto rechts:
Historische kleuren
op de kozijnen van de
voorgevel*

*Foto links:
De achteraanbouw
moest grotendeels
worden vernieuwd,
waardoor alleen het
dakje en het kozijn
konden worden be-
houden*

*Foto midden:
Het herstel van de
kapconstructie*

*Foto rechts:
De ontleisterde
zijgevel*

*De rotte balkkop
op de linkerfoto is
vervangen op de
rechterfoto*

Voorgevel

Naast het inpassen van de nieuwe woningen was het een heel werk om het pand weer in een goede bouwtechnische staat te krijgen. Door langdurige lekkages bij de rookkanalen was met name de constructie langs de linker zijmuur slecht. Omdat de linker zijmuur met een harde cementbepleistering was afgewerkt konden de vochtige muren niet goed drogen, met vorstschade tot gevolg. De bepleistering was grotendeels losgekomen en heeft veel bakstenen beschadigd. Uiteindelijk is besloten het geheel te verwijderen en de muur met een nieuwe, damp-open kalkbepleistering af te werken.

Door de hoge vochtbelasting van de linker zijmuur waren veel balkkoppen aangetast. Deze zijn op traditionele wijze hersteld. Ook de rookkanalen zelf zijn hersteld en de gootconstructies vernieuwd. Ontbrekende onderdelen van de kapconstructie zijn aangevuld en het dak is aan de binnenzijde geïsoleerd. Zodoende konden alle oude details aan de buitenzijde hetzelfde blijven. Na herstel zijn de oude dakpannen weer teruggelegd. De op de regenzijde gerichte achtergevel was in slechte staat. Veel ramen en kozijnen waren door houtrot aangetast. Ook het voegwerk was slecht. Dit kwam deels doordat men in de zeventiger jaren de top met cementvoegen opnieuw gevoegd heeft. Door de te harde voeg waren veel bakstenen als gevolg van vorstschade gaan schilferen. Het achterhuisje was met deels verdwenen en ingestorte vloeren zeer vervallen. Er restte niets dan het grotendeels te vernieuwen. Alleen de houtconstructie van het bovenste dakje en het venster aldaar zijn gehandhaafd, zodat gelukkig nog iets van dit historische bouwdeel kon worden behouden.

De voorgevel is terughoudend gerestaureerd. De oude ramen zijn behouden en ook het historische gevelankers, het slechte metselwerk en aangetast voegwerk zijn hersteld. Uit kleuronderzoek bleek dat de zandstenen gevelbekroning oorspronkelijk onafgewerkt was geweest en later in een zandsteenkleur is geschilderd. Deze zandsteenkleur is teruggebracht. Ook de kozijnen bleken oorspronkelijk een kleurrijkere afwerking te hebben gehad dan de huidige witte kleur. Zoals chocoladebruin, zandsteenbruin en fel okergeel. Gekozen is om de kozijnen zandsteenkleurig te schilderen, de kleur die gelijktijdig was aangebracht met de donkergroene 19e-eeuwse ramen. De gevel is opnieuw met olie afgewerkt zoals dat vroeger ook is gedaan.

TOEKOMST

Na het funderingsherstel kon het plan worden uitgewerkt voor de restauratie en de realisatie van enkele appartementen in het pand. In eerste instantie was het de bedoeling om drie appartementen te maken, maar de zolderverdieping bleek uiteindelijk toch te beperkt voor een volwaardige woning. Daarom is ervoor gekozen het souterrain met de bel-etage en de verdieping met zolder tot twee appartementen om te vormen. Achter de voordeur doet de 18^e-eeuwse hal met marmeren vloer dienst als gemeenschappelijke entree. Hier is een nieuwe meterkast gemaakt. De deur tussen de hal en het trappenhuis is aangepast en is nu de woningtoegangsdeur naar de bovenwoning, die via de 18e-eeuwse spiltrap is te bereiken. Naast de meterkast bevindt zich de toegangsdeur van de benedenwoning. De bel-etage is ingericht als woonkamer. In het achterhuisje is een kleine keuken gecreëerd. Via een buitentrapp is het buitenplaatsje bereikbaar. Onder de 18^e-eeuwse spiltrap is een nieuwe trap naar het souterrain gemaakt. De trap geeft toegang tot een gang langs de rechter zijmuur, met aan de voorzijde een klein toilet en aan de achterzijde de badkamer in het achterhuisje. In het souterrain zijn verder twee slaapkamers gerealiseerd. Om de achterkamer van daglicht en frisse lucht te kunnen voorzien is het vloerniveau van de binnenplaats verlaagd en is een nieuw raam in de achtergevel gemaakt.

Op de verdieping is de 18e-eeuwse overloop behouden gebleven Deze geeft toegang tot de voorkamer en de achterkamer. Die laatste doet dienst als keuken. De ooit verwijderde muur tussen voor- en achterkamer is teruggebracht en voorzien van openslaande deuren om de ruimten ruimtelijk met elkaar te kunnen verbinden. In het achterhuisje is een kleine badkamer gerealiseerd. Op zolder is de oude indeling met voor- en achterkamer teruggebracht. Op de overloop is een extra toilet en pantry gemaakt, zodat men niet telkens de steile trap af hoeft. Omdat de stahoogte op de zolder erg beperkt is, is in de achterkamer de vide uit de zeventiger jaren gehandhaafd. De vliering is door een dwarswand opgedeeld zodat beide kamers een eigen deel van de vliering kunnen gebruiken. Middels houten trapladders zijn de ruimten bereikbaar en als berging of slaapzolder te gebruiken. En dat maakt de restauratie compleet.

De nieuwe bewoners zullen hier - in dit oude stukje Amsterdam - een mooi thuis vinden.

Prent uit 1770-75 van Herman Schouten en Pierre Fouquet van het Spinhuis aan de Oudezijds Achterburgwal, met rechts daarvan de Spinhuissteeg, Stadsarchief Amsterdam

LIJST VAN EIGENAREN

1587 - 1597	Adriaen Leendertsz, genoemd Coster, ledig erf. Bouwheer.
1597 - 1647	Samuel Coster (door vererving)
1647 - 1655	Jacob Marinus wed., per Jan Pietersz. Wed.
1651 - 1661	Baefje Jans, gehuwd met Gabriel Dircksz Amsing(door vererving)
1662 - 1669	Gabriel Dircksz Amsing (ook wel: Ampsing/Ansing - door vererving)
1669 - 1671	Harpje Ansing, weduwe Gabriel Dircksz (door vererving)
1671 - 1733	Willem de Neef/Neve (koop bij willig decreet f. 2100,-)
1734 - 1752	Abraham Neve (door vererving)
1752	Magdalena Neve (door vererving)
1755 - 1776	Barent Hooghart (koop, f. 3500,-)
1763 - 1775	Maria Leussing en Dirk Smits (koop, f. 2000,-)
1775 - 1778	Maria Catharina, Sara en Francina Fokke (koop, f. 6500,-)
1778 - 1784	Sara en Francina Fokke (koop 1/3 deel Maria voor f. 2333,-)
1782 - 1795	Andries Meijenberg (koop deel Sara Fokke, f. 3500,-)
1786 - 1795	Andries Meijenberg (koop deel Francina Fokke en Adrianus Lutterot, f. 3500,-)
1851 - 1852	Jan van der Spang
1852 - 1863	Bos
1863 - 1870	Onbekend
1870 - 1891	Willem Frederik Schrikker
1891 - 1900	Petrus Andreas Hendricus Borghols, vererfd op zijn vrouw Maria Isabella Hubertina Borgée)
1900 - 1921	Johan Gustaaf Gerhard Schrader (koop f. 3850,-). In 1906 toevoeging deel buurhuis G 2467; na zijn overlijden vererfd op zijn weduwe Janna Susanna Nelle
1921 - 1965	Johanna Susanna Gerharda Schrader (door vererving), gehuwd met Karel Westerman
1946 - 1965	Jan de Cler (huurder)
1965 - 1977	Jaap Hans Engel (koop f. 35.000,-)
1977 - 2014	Gustaaf Martinus Jean Koster en Olga Carmen Cornelia Maria Janssen. (koop f. 235.000,-)
2014 - heden	Stadsherstel Amsterdam N.V. (koop € 300.000,-)

Noten

1. In 1793 werd het Dolhuys gesloopt om plaats te maken voor de kerk van de Hersteld Evangelisch-Lutherse Gemeente. Van 1952 tot 1996 was het archief van de Nederlandse Bank er gevestigd, tegenwoordig huist het Compagnietheater er.
2. H.K. Nagtegaal, De 14 kwartieren van Mr. Johan Anthonij van Kinschot, www.nagtegaal.org.
3. Stadsarchief Amsterdam, inv.nr. 408, 840, film 567 via: www.research.frick.org.
4. T. Postma, Genealogie van de families Pauw, Persijn, de Jong en Verhee, www.thijspostma.nl.
5. G. Brinkgreve, Behoud en vernieuwing aan het Rusland, De lamp van Diogenes 110, juli 1988.
6. Deze kerk werd in 1848 afgebroken en vervangen door een nieuwe kerk, De Ster. Bij de bouw van het pakhuis van Proost en Brandt in 1955 tussen het Rusland en de Spinhuissteeg werd de kerkgevel langs de Spinhuissteeg bewaard. In 1988 werd de gevel alsnog afgebroken voor de bouw van het SAS Royal hotel.

Bronnen

- ▶ Stadsarchief Amsterdam (onderzoek verricht door Harmen Snel)
- ▶ Verpondingskohieren (inv. nr. 270, archiefnr. 5044)
- ▶ Kohier 100ste/200ste penning (archiefnr. 5045)
- ▶ Bevolkingsregister (archief 5000 en 5006)
- ▶ Transportakten
- ▶ Buurtringregister
- ▶ Kadaster 1693-9 (1900), 1845-45 (1906), 1845-48 (1965), 5603-81 (1977), 64938-52 (2014)

Met dank aan

- ▶ Harriën van Dijk, restauratie-architect en bouwhistoricus, Bureau voor Bouwhistorisch Onderzoek, Restauratie en Herontwikkeling
- ▶ Roel Verveer, bouwhistorisch en archiefonderzoek

Literatuur

- ▶ G. Brinkgreve, Behoud en vernieuwing aan het Rusland, De lamp van Diogenes 110, juli 1988.
- ▶ Clerx e.a. (team BKT-2A), Restauratie woonhuis Spinhuissteeg 12, kwartaal 3
- ▶ Januari-april 2015, Opleiding bouwkunde Hogeschool van Amsterdam, specialisatie Transformatie/restauratie Domein techniek, onder begeleiding van P.P.I.M. Canisius, 2015.
- ▶ Y. Gawronski en J. Veerkamp, Water uit de kelder, de verdwenen waterkelders van Amsterdam, Monumenten & Archeologie 6, 2007.
- ▶ H.K. Nagtegaal, De 14 kwartieren van Mr. Johan Anthonij van Kinschot, www.nagtegaal.org.
- ▶ T. Postma, Genealogie van de families Pauw, Persijn, de Jong en Verhee, www.thijspostma.nl.
- ▶ R. Verveer, Achter de wand. Bouwhistorische verkenning Spinhuissteeg 12 Amsterdam, 2014/15.
- ▶ R. Verveer, Tegen de Wand. Bouwhistorische verdieping in de ruimte indeling en wandafwerking van Spinhuissteeg 12, 2014/15.

Omnummering Spinhuissteeg 12

- ▶ Wijk 9, verpondingsnummer 2311 (1734)
- ▶ Klein nr. 19, wijk 9, nieuw verpondingsnummer 2352 (1796)
- ▶ Kadaster G2466 (1853, 1901, 1949)
- ▶ B 191 (1853)
- ▶ 12 (1875)
- ▶ sectie G nummer 2466 (36 centiare volgens het kadaster, doch volgens eigenaren 50 centiare) en vanaf 1906 gedeeltelijk G 2467 (1965, 27 centiare)
- ▶ sectie G nummer 7440 (58 centiare)

Colofon

Spinhuissteeg 12, maart 2017
Een uitgave van:
Stadsherstel Amsterdam

Concept en Tekst

Drs. Juliette Jonker-Duynstee

Redactie

Monique Hollenkamp

Fotografie

Harriën van Dijk
Monique Hollenkamp
Aart-Jan van Mossel
Xander Richters
Archief Stadsherstel

Foto omslag: Xander Richters

Contact

Bezoekadres

Amstelveld 10
1017 JD Amsterdam
Tel. 020 520 00 60
info@stadsherstel.nl
www.stadsherstel.nl

Postadres

Postbus 3777
1001 AN Amsterdam

Vormgeving

www.ruigwerk.com

Drukwerk

www.zwaanprintmedia.nl

Dit boekje is geheel FSC® gecertificeerd geproduceerd.

www.stadsherstel.nl